

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ТА ЛІНГВОПРАГМАТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ МОВНИХ ОДИНИЦЬ

УДК 81'373.7

АЛЕКСАХІНА Т.О.

(Сумський державний університет)

ВИЗНАЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМУ ТА ЙОГО ВЛАСТИВОСТЕЙ

У статті здійснено огляд наукових праць, присвячених актуальним питанням вітчизняної та зарубіжної фразеології. Окреслено коло дискусійних проблем, що потребують розгляду. Автором вироблено робочу дефініцію поняття «фразеологізм» та окреслено коло перспектив подальших розвідок.

Ключові слова: фразеологізм, нарізнооформленість, відтворюваність, стійкість, цілісність, експресивність, образність.

Алексахина Т. А. Определение фразеологизма и его свойств. В статье представлен обзор научных трудов, посвященных актуальным вопросам отечественной и зарубежной фразеологии. Очерчен круг дискуссионных проблем, требующих рассмотрения. Автором выработана рабочая дефиниция понятия «фразеологизм» и очерчен круг перспектив дальнейших исследований.

Ключевые слова: фразеологизм, раздельнооформленность, воспроизводимость, устойчивость, целостность, экспрессивность, образность.

Aleksakhina T. O. The definition of phraseologism and its properties. An overview of scientific papers devoted to topical issues of phraseology are represented in the article. The range of disputable problems that need to be considered is outlined. The author has worked out a definition of the notion of "phraseologism" and proposed the prospects for further research of this language phenomenon.

Key words: the phraseologism, the separately structuredness, the reproducibility, the steadiness, the integrity, the expressivity, the imagery.

Фразеологія вже є досить розвиненою лінгвістичною дисципліною із сформованими школами та усталеними традиціями. Однак, незважаючи на певну усталеність у цій науці, залишається відкритим ряд питань, головними із яких є поняттєвий апарат фразеології, детермінація фразеологізму, класифікація фразеологізмів, статус паремій у фразеологічному фонді та ін.

Як зауважує німецький мовознавець В. Фляйшер, у фразеологічній термінології до цього часу можна спостерігати неоднозначність [Fleischer 1997, с. 4]. Крім неоднозначності у термінологічному апараті фразеології існує також проблема відсутності чіткого значення певних термінів, на що справедливо вказує Л. Г. Скрипник: «у науковій літературі співіснують найменування *ідіома, ідіоматичний вислів, стійке словосполучення, фразеологічне словосполучення, неподільне словосполучення, невідільне словосполучення, лексикалізоване словосполучення, автоматизована фраза* та ін., які незручно вживати для означення родового найменування, адже вони або звужують поняття (не всі типи фразеологічних одиниць можна окреслити назвою *словосполучення*), або мають у вжитку неоднакове розуміння, як-от *ідіома*» [Скрипник 1973, с. 9].

Причини дискусійності цілого ряду проблем цього ми вбачаємо у різних підходах до фразеології як науки, у відсутності єдиної виробленої класифікації стійких словосполучень. Це приводить до того, що на сьогодні не вироблене остаточне визначення фразеологізму.

Актуальність нашої розвідки полягає у необхідності проведення аналізу концепцій провідних шкіл фразеології. Виходячи із цього, формулюємо **мету** нашого дослідження, яка полягає у визначенні фразеологізму як мовної одиниці та встановленні його сутнісних параметрів. Поставлена мета передбачає розв'язання наступних **завдань**: аналіз дефініцій фразеологізму у концепціях представників різних лінгвістичних шкіл; вивчення властивостей фразеологізмів; на підставі проведеного аналізу розробка робочого визначення фразеологізму.

Об'єктом нашого дослідження є фразеологічні одиниці, а **предмет дослідження** – властивості стійких виразів.

Аналізуючи теоретичні праці із фразеології, А. Г. Назарян підкреслює, що багато вчених вважає синонімічними терміни: фразеологічна одиниця, фразеологізм, фразеологічний зворот, ідіома, ідіоматизм [Назарян 1987, с.5]. Із цією думкою погоджуються й інші мовознавці, підкреслюючи, що «поняття *фразеологічна одиниця, фразема, фразеологізм* більшість вчених вважає синонімічними. Крім того, у фразеологічній літературі можна зустрітися із поняттями: *фразеологічний зворот, стійке сполучення слів, стійкий словесний комплекс, ідіома, ідіоматизм*» [Хлебда 2007, с.106].

Вчені, представники різних шкіл, застосовують або нові терміни, або вживають традиційні назви, але в іншому смислі. Як слушно зазначає румунський вчений К.-І. Младін, "незважаючи на зусилля лінгвістів протягом тривалого часу, відмінності між (ідіоматичними) фразеологізмами/ідіоматизмами/(ідіоматичними) виразами/колокаціями/ідіоматичними зворотами/складними словами/виразами, а також критерії, які б обґрунтовували ці опозиції, не є досить переконливими" [Mladin 2004, с.162].

Головною причиною цього становища у фразеологічній науці ми вважаємо, насамперед, відсутність чіткого визначення поняття "фразеологізм" як у вітчизняній, так і в зарубіжній лінгвістиці.

Засновник фразеології Ш. Баллі, розробляючи основні принципи цієї науки, для стійких словосполучень запровадив термін "unité phraséologique" [Bally 1921, с.74]. Існують два варіанти перекладу французького слова "unité": "одиниця" та "єдність". Таким чином, "unité phraséologique" може бути перекладено і як "фразеологічна одиниця", і як "фразеологічна єдність". На нашу думку, вже така ситуація могла стати причиною виникнення розбіжностей у вітчизняній фразеологічній термінології.

О. І. Молотков зазначає, що "переліки фразеологізмів російської мови, представлені різними вченими, настільки відрізняються один від одного, що із повною підставою можна говорити, по-перше, про різні, часто прямо протилежні, навіть такі, що виключають один одного, погляди на фразеологізм, тобто, по суті кажучи, на якісну його самобутність, на визначення його категоріальних та диференційних ознак, по-друге, про різні погляди на склад таких одиниць у мові; нарешті, про нечіткість виокремлення та розмежування основних понять, що належать до цієї галузі знань" [Молотков 1977, с.10]. Ця думка російського вченого, на наш погляд, повною мірою може бути віднесеною і до стану зарубіжної та української фразеології.

Визначаючи сутність "unité phraséologique", Ш. Баллі зауважує, що це група, яка утворює єдність так, що слова, які її складають, втрачають своє значення, і це сполучення має одне значення; крім того, необхідно, щоб це значення було новим і не відповідало сумі значень елементів [Bally 1921, с.74]. Визначаючи властивості фразеологізму, вчений підкреслює те, що така "група (слів) відповідає одному слову" [Bally 1921, с.75].

Ш. Баллі чітко виокремлює дві групи ознак фразеологізмів: зовнішні (форма виразів) та внутрішні (відповідність між формою та думкою). Щодо зовнішніх, то вчений розрізняє наступні: "1) група складається із декількох слів, *розділених письмово*; 2) ці слова розташовані у *незмінному порядку* і не можуть бути розділеними іншими словами; 3) жодне із слів групи *не може бути заміщеним іншим словом*" [Bally 1921, с. 75]. Аналізуючи ці ознаки, Ш. Баллі приходять до висновку, що вони не можуть бути досконалими й остаточними для визначення фразеологізму. Головними є, на думку вченого, внутрішні ознаки, головною із яких є "еквівалентність із простим словом", тобто можливість замінити вираз одним словом [Bally 1921, с. 77].

Протилежної точки зору дотримується А. Г. Назарян, який спростовує теорію еквівалентності фразеологізму слову, висловлюючи наступні аргументи: змістовна структура ФО є складнішою змістовної структури слова, особливо у плані конотацій; функцію певного

члена речення може виконувати не лише фразеологічне, але й вільне словосполучення; ігнорування семантичних відмінностей між фразеологізмом та словом (більша складність змістової структури фразеологізму порівняно зі словом); різне функціональне призначення фразеологізму та слова у мові. На підставі цих аргументів вчений пропонує замість терміну "еквівалентність" вживати термін "співвіднесеність" слова та фразеологізму [Назарян 1987, с.16-18].

Також серед важливих ознак фразеологічної групи Ш. Баллі називає "наявність архаїзму у виразі" [Bally 1921, с. 80]. Під цим терміном вчений розуміє не лише застарілі слова, але й, зокрема, синтаксичні конструкції, які не вживаються в сучасній мові, так звані «archaïsmes de syntaxe». Як зазначає Ш. Баллі, це явище не є притаманним для усіх випадків, але має велике значення для характеристики фразеологізмів [Bally 1921, с. 80-82]. До синтаксичних архаїзмів Ш. Баллі відносить еліпси, плеоназми, деривацію та особливості вимови [Bally 1921, с. 83-85]. Поділяє цю точку зору й П. Гіро, називаючи, щоправда, наявність архаїзмів у фразеологізмі "відхиленням від граматичної або лексичної норми" [Guiraud 1961, с. 6]. Щодо еліпсів, то із цією думкою погоджуються й інші мовознавці, як-от, А. Г. Назарян [Назарян 1987, с. 162-164], Л. Г. Скрипник, яка, зокрема, стверджує, що окремі складники фразеологізмів "можуть опускаються, не вносячи при цьому відчутної зміни у семантичну цілісність фразеологічної одиниці" [Скрипник 1973, с.75].

Наявність лексичних, семантичних та синтаксичних архаїзмів як ознака фразеологізмів підтверджується й іншими вченими, як-от: В. Г. Гаком, Л. Г. Скрипник, К.-І. Младіном, А. Г. Назаряном, П. Савін, М. М. Шанським та ін. [Гак 2006, с. 249; Назарян 1987, с. 164 - 167; Скрипник 1973, с.14, 107; Шанский 1957, с.128; Mladin 2004, с. 162; Savin 2010, с. 63]. Ми повністю поділяємо думку цих вчених, адже фразеологічний фонд будь-якої мови формувався із давніх часів. Певні слова чи конструкції внаслідок еволюції мови, безумовно, виходять із ужитку, але залишаються у сталих виразах.

Все ж, не зважаючи на таку важливу ознаку як наявність архаїчних елементів, відзначимо, що більшість вчених підкреслює й той факт, що вони "не є обмеженими в історичному плані; постійно утворюються нові, а старі виходять із вжитку, як це відбувається із лексичними одиницями" [Fleischer 1997, с. 76]. Цю думку підтримує й В. Г. Гак, який стверджує, що фразеологія займає подвійне становище: "З одного боку, у фразеологічних виразах зберігаються деякі архаїчні граматичні риси. З іншого боку, фразеологія являє собою рухливу, таку, що вічно оновлюється, ділянку лексики" [Гак 2006, с. 249].

Розглянемо визначення фразеологізмів в інтерпретації інших вчених. Так, М. Ф. Алефіренко підкреслює семіотичну природу фраземи, звертаючи увагу на її цілісність, неподільність, а також на той факт, що стійке словосполучення є продуктом вторинного семіозису: "Фразема – це аналітичний за структурою, але семантично цілісний і синтаксично неподільний мовний знак, який утворюється внаслідок інтеграційної дифузії лексичних і граматичних значень свого вільносинтаксичного генотипу, зумовленої процесами вторинного семіозису" [Алефіренко 1987, с. 4].

Французький мовознавець А. Рей дає наступну дефініцію: "Фразеологізм є цілісним невмотивованим лінгвістичним знаком, "довільним" стосовно до своїх компонентів і повністю непередбачуваним" [Rey 1977, с. 191]. Отже, учений також вважає фразеологізм цілісним мовним знаком, невмотивованим. Щодо процесу семіозису, то скористаємося визначенням, запропонованим А. М. Сердюк, яка наголошує на тому, що "первинне означування – хронологічно первинне надбання мовним знаком номінативного значення, мотивованого практичною й духовною діяльністю людини та її знаннями про світ; вторинне означування – процес подальших мотивованих комунікативно-прагматичних трансформацій цього значення у мовленні" [Сердюк 2002, с. 21].

Згідно із цим твердженням вторинний семіозис передбачає наявність прагматичного

компоненту, що вже виражає ставлення мовця, Отже, на нашу думку, утворені секундарні знаки не можуть бути невмотивованими. Це підтверджується й іншим визначенням: "Фразеологізм – це віртуальний знак мови на зразок словосполучення і речення з повним або частковим переосмисленням компонентів, призначення якого – виконання номінативно-експресивної функції" [Баран 1998, с.12]. Я. А. Баран підкреслює, що фразеологізм як знак утворюється в результаті повної або часткової метафоризації, що також є свідченням вмотивованості фразеологізму. Про використання вже готових мовних знаків, а, отже, і про вмотивованість фразеологізму свідчить і твердження І. Мельчука, який зазначає, що "фразема є складним виразом (тобто, яка складається із багатьох лінгвістичних знаків)" [Mel'čuk 2007].

Абсолютно не заперечуючи думки вчених про цілісність та неподільність фразеологізмів, ми не можемо погодитися із твердженням про їхню невмотивованість, якими б злютованими вони не були. Вважаємо, що навіть, якщо значення усієї фразеологічної одиниці не є зрозумілим із значень її компонентів, все одно, вона є вмотивованою. Як стверджує Ш. Баллі, однією із ознак є "забування та нерозуміння" значень елементів, що складають вираз [Bally 1921, с. 78]. Це є саме ті випадки прихованої мотивації, про які писав В. Г. Гак: "... ми усвідомлюємо складові частини лексичної одиниці, їхні значення, але не розуміємо її внутрішньої форми, тобто того образу, який лежав колись в основі найменування" [Гак 2006, с. 20].

Оскільки будь-який фразеологізм є словосполученням або реченням, то важливою його ознакою є нарізнооформленість. Мовознавці визначають цю властивість як наявність у фразеологізмі двох і більше складників, називаючи їх по-різному: слів [Шанский 1957, с.116], [Bürger 2003, с.14], [Gross 1996, с. 9], лексем [Мокиенко 1989, с.5], компонентів [Скрипник 1973, с.11], [Фомина, Бакина 1985, с.7], знаків [Mel'čuk 2007] та ін. Ще Ш.Баллі визначав її як одну із головних зовнішніх ознак [Bally 1921, с. 75]. П. Гіро також, визначаючи фразеологізм як "... вираз, що складається із декількох слів, що утворюють синтаксичну та лексичну єдність" [Guiraud 1961, с. 5], робить акцент на його складі.

"Фразеологізм – це нарізнооформлена одиниця мови, що характеризується повним або частковим семантичним перетворенням компонентів" [Назарян 1987, с. 42]. Підкреслюючи той факт, що нарізнооформленість є головною структурною ознакою фразеологічних одиниць (далі – ФО), А. Г. Назарян у той же час зауважує, що для французької мови ця ознака не є абсолютною, оскільки двочленні фразеологізми припускають написання через дефіс. Тому, на думку вченого, якщо такі ФО мають нарізнооформлені варіанти, то цільнооформлені фраземи також можна вносити до фразеологічного фонду [Назарян 1987, с.37]. Як показують дані нашого подальшого дослідження, такі явища є характерними не лише для французької, але й для англійської мови. Однак, як відомо, через дефіс пишуться все-таки два різних слова, то вважати їх цільнооформленими немає, на нашу думку, підстав.

Ряд мовознавців не уточнює наявність декількох слів, а просто визначає фразеологізм як одиницю вищого порядку, або вираз (сполучення), що вже свідчить про нарізнооформленість. Пор.: "Фразеологічною одиницею визнається семантична одиниця більш складного порядку, ніж слово, але функціонально близька до слова і, відповідно, члена речення, тобто сполучення слів, що має постійний склад і вирізняється семантичною своєрідністю" [Бабкин 2002, с. 336]; – "фразеологічний зворот – це вираз, який має будову словосполучення або речення і відтворюється у готовому вигляді" [Телия 1979, с.10]; – "фразема є складним виразом" [Mel'čuk 2007]; – "Фразеологізм – це віртуальний знак мови на зразок словосполучення і речення" [Баран 1998, с.12] та ін.

Деякі зарубіжні вчені на позначення нарізнооформленості вживають іншу термінологію. Так, Х. Бюргер наявність у фразеологізмі декількох слів називає полілексикалітетом [Bürger 2003, с.14], а Г. Гросс – полілексичністю [Gross 1996, с. 9], Р. Глезер – білексемними або полілексемними групами слів [Gläser 1998, с.124-125].

Нарізнооформленість, як відомо, може бути притаманною й вільним словосполученням або висловленням, тому важливою є така ознака, як наявність чіткого порядку, у якому вони розташовуються: "... слова розташовані у *незмінному порядку* і не можуть бути розділеними іншими словами" [Bally 1921, с.75]. Думку Ш. Баллі поділяють й інші вчені, підкреслюючи, що фразеологізми "складаються із певних слів, що йдуть одне за одним зазвичай у строго встановленій послідовності і тісно пов'язаних між собою" [Шанский 1957, с. 112-113]. Із цим твердженням погоджуються й Л. Г. Скрипник, який наголошує на тому, що "порядок слів у фразеологічних одиницях більш сталий, ніж у регулярних синтаксичних одиницях" [Скрипник 1973, с.11], і Г. Гросс ("наявність у стійких словосполученнях послідовно розташованих слів") [Gross 1996, с.9], і Р. Глезер ("синтаксична стабільність") [Gläser 1998, с.125] та ін.

Однак, незважаючи на такий широкий спектр тлумачень, нарізнооформленість не викликає сумнівів у більшості вчених [Алефіренко 1987, с. 4; Кунин 1970, с. 210; В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко 2007, с. 38; Rey 1977, с.191] та ін.

Важливою ознакою фразеологізмів є також відтворюваність. М. М. Шанський вважав її головною властивістю, що зближує фразеологічні звороти зі словами та відмежовує їх від вільних сполучень слів [Шанский 1957, с.112]. На думку Л. І. Ройзензона відтворюваність також є основною ознакою стійких комплексів [Ройзензон 1973, с.103]. В. М. Мокієнко, визначаючи фразеологізм, ставить у своїй дефініції відтворюваність на перший план: "... таке сполучення, яке може відтворюватися у готовому вигляді" [Мокиєнко 2005, с. 3]. На цій же властивості робить акцент й М. Ф. Алефіренко: "Основна специфічна риса, яка вирізняє фразеологічні вирази від вільних сполучень слів, полягає у тому, що у процесі спілкування вони не утворюються мовцями, а відтворюються як готові одиниці з постійним складом та значенням" [Алефіренко 2009, с. 36].

Ім опонує А. Г. Назарян, який не вважає відтворюваність основною ознакою фразеологізмів, мотивуючи це тим, що ця ознака може бути притаманною й нефразеологічним словосполученням [Назарян 1987, с. 39-40].

Однак, більшість вчених поділяють думку про відтворюваність як одну із головних властивостей ФО. Так, Л. Г. Скрипник стверджує, що фразеологізми "відтворюються як готові значеннєві одиниці" "за традицією, автоматично" [Скрипник 1973, с. 9, 11]. Із цією думкою погоджуються й інші мовознавці М. О. Бакіна, Х. Бюргер, Ю. Ф. Прадід, В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко, Н. Д. Фомина та ін. [Прадід 1997, с. 4-5; В. Д. Ужченко 2007, с. 38; Фомина, Бакіна 1985, с. 3; Bürger 2003, с.14].

Іншою характерною властивістю ФО, є її стійкість: "фразеологічні звороти є стійкими за своїм складом та структурою" [Шанский 1957, с. 112-113]. Це підтверджують й інші вчені, зокрема, французька лінгвіст М. Пекман, яка вважає стійкість однією з найважливіших ознак ФО [Рестан 2004, с. 137]. Деякі мовознавці, як-от, В. М. Мокієнко наголошують на тому, що фразеологізм – це "*відносно* (курсив наш – Т. А.) стійке" словосполучення [Мокиєнко 1989, с. 5].

Однак, більшість учених не вважають за потрібне акцентувати увагу на відносній стійкості фразем: "Фразеологічна одиниця – це стійке сполучення лексем" [Кунин 1972: 8]. Із цією дефініцією О. В. Куніна погоджується й український вчений Ю. Ф. Прадід, який виносить стійкість на пріоритетне місце у своєму визначенні: «під ФО розуміємо *стійкі* (курсив наш – Т. А.) звороти мови» [Прадід 1997, с. 4 – 5]. Підкреслюють стійкість як одну із головних властивостей фразеологізмів й інші вчені (М. Ф. Алефіренко, М. О. Бакіна, Х. Бюргер, Р. Глезер, І. Мельчук, Н. Д. Фомина, М. М. Шанський, та ін.) [Алефіренко 2009, с. 17; Фомина, Бакіна 1985, с. 3; Шанский 1957, с. 116; Bürger 2003, с.14; Gläser 1998, с. 125; Mel'čuk 2007].

Ще однією важливою ознакою фразеологізмів є їхня цілісність. Як справедливо зазначає М. Ф. Алефіренко, "сама фразема потребує того, щоб у мовленні її прагнули

сприймати як цілісне утворення" [Алефиренко 2008, с. 70].

Ряд мовознавців у своїх визначеннях ФО ставлять цілісність на передній план, визначаючи фразеологізми як "семантично цілісні стійкі сполучення слів" [Фомина, Бакина 1985, с. 3]. Також цілісність головною властивістю вважав і А. Рей [Rey 1977, с. 191].

Цікаву точку зору мають вчені, що вважають цілісність притаманною лише окремим, найбільш "злютованим" фраземам, або ідіомам. Серед них – В. В. Виноградов, О. В. Кунін, М. Пекман, Ю. Ф. Прадід [Виноградов 1977, с. 131; Кунин 1972, с. 101; Прадід 1997, с. 4-5; Респан 2004, с. 142]. Так, зокрема, О. В. Кунін зазначає, що "ідіоми – це ФО із цілісним значенням" [Кунин 1972, с.101]. Ю. Ф. Прадід також вважає, що фразеологізми можуть бути "наділені цілісним, іноді частково цілісним значенням" [Прадід 1997, с.4-5].

Деякі вчені, зокрема, П. Гіро у своїх визначеннях, навпаки, згадують про цілісність в останньому місці у переліку властивостей фразеологізму [Guiraud 1961, с. 5]. Із французьким лінгвістом погоджується у цьому питанні і В. М. Мокієнко, який підкреслює, що фразеологізм – це "відносно стійке, відтворюване, експресивне сполучення лексем, що має (як правило) цілісне значення" [Мокиенко 1989, с. 5].

Ми поділяємо погляди тих лінгвістів, які хоч і надають перевагу іншим ознакам, все ж виокремлюють цілісність як одну із головних: «фразема – це стійке сполучення слів із цілісним <...> значенням, що безпосередньо не витікає із суми значень його компонентів" [Алефиренко 2009, с. 15]. Підтримують цю позицію М. М. Шанський, І. Мельчук, Л. Г. Скрипник та ін. [Скрипник 1973, с. 11; Шанский 1957, с.116; Mel'čuk 2007].

Щодо образності та експресивності фразеологізмів, то можна виокремити три основних точки зору стосовно цих властивостей: 1) визнання наявності даних ознак для усіх ФО; 2) неприйняття цієї позиції; 3) визнання образності та експресивності як факультативної ознаки фразеологізмів.

Скажімо, у А. Г. Назаряна експресивність фразеологізмів не викликає сумнівів: "Фразеологізми, будучи образно-експресивними засобами, виражають насамперед ставлення мовця до цього поняття" [Назарян 1987, с. 33]. М. Ф. Алефіренко також вважає цю властивість головною, про що свідчить його визначення: "... фразема – це експресивно-образне стійке сполучення переосмислених слів" [Алефиренко 2009, с. 17]. Крім того, вчений підкреслює переносно-образність значення фразеологізму [Алефиренко 2009, с. 15]. Із цим погоджується й В. М. Мокієнко, визначаючи фразеологізм як "таке сполучення, яке ... має злитність значення слів, що його складають, та експресивність" [Мокиенко 2005, с. 3]. Х. Бюргер також визнає цю властивість, образно називаючи експресивність "конотативною доданою цінністю" [Bürger 2003, с. 78].

Щодо невизнання цих ознак, то, наприклад, М. М. Шанський взагалі не вважає це властивістю стійких словосполучень, пояснюючи це тим, що експресивність є притаманною також і окремим словам [Шанский 1985, с. 12]. Не вводять образність та експресивність до своїх дефініцій й інші вчені [Фомина, Бакина 1985, с. 3; Rey 1977, с. 191] та ін. Однак, М. М. Шанський, хоч і заперечував наявність експресивності, не відкидав наявність у фразеологізмах образності, щоправда, приписуючи її лише одному типу: "Властивість реально існуючої образності – це основна властивість фразеологічних єдностей" [Шанский 1957, с. 119]. Поділяють його думку й зарубіжні лінгвісти, застосовуючи термін "образна ідіома", який за своїм типом є відповідником ФО [Cowie 1998, с. 7; Респан 2004, с. 142].

Ми поділяємо точку зору тих мовознавців, які вважають, що ці ознаки є факультативними: вони можуть бути притаманними не всім одиницям фразеологічного корпусу або в інших випадках мати часткове переосмислення. Так, П. Гіро вважав, що метафоричність притаманна майже усім фразеологізмам [Guiraud 1961, с. 6]. Приймає цей погляд і О. М. Бабкін, стверджуючи, що експресивно-емоційна виразність притаманна більшості ФО [Бабкин 2002, с. 336]. На думку О. В. Куніна, фразеологічна одиниця має у своєму складі слова "із повністю або частково переосмисленим значенням" [Кунин 1970,

с. 210]. Точку зору про повне або часткове переосмислення компонентів визнає і Я. А. Баран, додаючи при цьому думку про те, що призначенням фразеологізму є "виконання номінативно-експресивної функції" [Баран 1998, с. 12]. Р. Глезер також вважає експресивність, конотацію факультативними властивостями фразеологізмів [Gläser 1998, с. 127].

Порівнюючи фраземи із словами, Л. Г. Скрипник звертає увагу на те, що "значення фразеологічних одиниць частіше, ніж у словах, супроводжується різними образними характеристиками. Фразеологічні одиниці є у порівнянні з словами, як правило, виразнішими з емоційно-експресивного погляду" [Скрипник 1973, с. 10]. Однак, вчена вважає, що експресивність, як і метафоричність, властива не всім фразеологізмам, крім того, ці властивості не допомагають відрізнити фразеологізм від вільного словосполучення [Скрипник 1973, с. 11].

Певній групі фразеологізмів ще є властивою ідіоматичність, яку деякі вчені, зокрема, Л. А. Булаховський, П. Савін вважають неможливістю бути перекладеними іншими мовами [Булаховський 1959, с. 33; Savin 2010, с. 64]. В англійській фразеології термін "ідіома" часто застосовується взагалі для усіх типів фразеологізмів, у деяких мовознавців навіть для паремій [Gläser 1998, с. 127].

Однак, більшість мовознавців ототожнює ідіоматичність із стійкістю та цілісністю, називаючи ідіомами найбільш "злютовані" фраземи [Алефиренко 2009, с. 31; Виноградов 1977, с. 121; Назарян 1987, с. 64; Шанский 1957, с. 120; Bürger 2003, с. 15; Gläser 1998, с. 127; Dumitrascu 2007; Resman 2004, с.142]. Це знаходить своє відображення у визначеннях: "Ідіоми – це ФО із цілісним значенням" [Кунин 1972, с.101]; "Ідіоми це повністю сталі вирази" [Resman 2004, с.142] та ін.

Висновки. Виходячи із проаналізованих нами дефініцій, підходів до визначення властивостей фразеологічних одиниць, а також із поставленої перед нами мети дослідження, пропонуємо за робоче наступне визначення фразеологізму: Фразеологізм – це словосполучення або речення із чітким порядком слів, яке відтворюється у мовленні як готова одиниця, і наділене такими ознаками, як стійкість, іноді цілісність, експресивність та образність.

Як синонімічні у нашому дослідженні вживаємо також наступні терміни: "фразема", "фразеологічна одиниця", "фразеологічний вираз", "стійкий вираз", "сталий вираз".

Перспективами подальшого дослідження ми вважаємо вивчення семантичних і структурних класифікацій фразеологізмів.

Література

- Алефиренко Н.Ф. Фразеология и когнитивистика: в аспекте лингвистического постмодернизма / Н.Ф. Алефиренко. – Белгород : Изд-во БелГУ, 2008. – 152 с. Алефиренко Н.Ф. Фразеология и паремология : уч. пособие для бакалаврского уровня филологического образования / Н.Ф.Алефиренко, Н.Н. Семенов. – М.: Флинта : Наука, 2009. – 344 с. Бабкин А.М. Лексикографическая разработка русской фразеологии / А.М.Бабкин // Современный русский язык: Лексикология, Фразеология, Лексикография : хрестоматия и учеб. задания / сост. Л.А. Ивашко, И.С.Лутовинова, Д.М.Поцепня и др. ; отв.ред. Д.М.Поцепня. – СПб. : Филолог. фак. СПбУ, 2002. – С.336 – 346. Баран Я. А. Фразеология у системі мови : автореф. дис. на здобуття доктора філол. наук : спец. 10.02.15 – загальне мовознавство / Я.А.Баран. – К., 1999. – 32 с. Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства/ Л.А.Булаховський. – К.: Рад. шк., 1955. – 248 с. Виноградов В.В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке/ В.В.Виноградов // Избр. тр.: Лексикология и лексикография. – М.: Наука, 1977. – С. 140–161. Гак В.Г. Беседы о французском слове. Из сравнительной лексикологии французского и русского языков/ В.Г.Гак. – Изд. 3-е, стереотипное. – М.: КомКнига, 2006. – 336 с. Кунин А.В. Английская фразеология (теоретический курс) / А.В. Кунин. – М.: Высшая школа, 1970. – 344 с. Кунин А. В. Фразеология современного английского языка. – М.: Междунар. отношения, 1972. – 288 с. Мокиенко В.М. В глубь поговорки : Рассказы о происхождении крылатых слов и образных выражений / В.М.Мокиенко. – СПб.: «Авалон», «Азбука-классика», 2005. – 256 с. Мокиенко В. М. Славянская фразеология: Учеб. пособие для вузов по спец. «Рус. яз. и лит.» / В.М. Мокиенко. – М.: Высшая школа, 1989. – 287 с. Молотков А.И. Основы фразеологии русского языка / А.И.Молотков. – Л.: Наука, 1977. – 284 с. Назарян А.Г. Фразеология современного французского языка / А.Г.Назарян. – М.: Высш.шк., 1987. – 288 с. Прадід Ю. Ф. Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень) / Прадід Ю.Ф. – К.; Сімф.: НАН України, Ін-т української мови, 1997. – 252 с. Ройзензон Л.И. Лекции по общей и русской фразеологии / Л.И.Ройзензон. – Самарканд: Изд-во СамГУ, 1973. – 223 с. Сердюк А.М. Мотиваційна основа назв рослин у первинному та вторинному семіозисі (на матеріалі української, російської, німецької та французької мов): дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.15 / Сердюк Алла Михайлівна. – Бердянськ, 2002. – 222 с. Скрипник Л.Г. Фразеология

української мови / Л.Г.Скрипник. – К.: Наук. Думка, 1973. – 280 с. *Ужченко В.Д.* Фразеологія сучасної української мови: Навч. посіб. / В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко. – К.: Знання, 2007. – 494с. *Фомина Н.Д.* Фразеологія сучасного російського мови: Учеб. пособие / Н.Д. Фомина, М.А. Бакина. – Москва: Изд-во ун-та дружбы народов, 1985. – 62 с. *Хлебда В.* Фразема. К истории одного термина / В.Хлебда // *Frazeologické štúdie V, Ružomberok*, 2007. – S. 105 – 120. *Шанский Н.М.* Лексика и фразеология современного русского языка / Н.М. Шанский. – М.: Учпедгиз, 1957. – 168 с. *Шанский Н. М.* Фразеология современного русского языка / Н. М. Шанский. – М.: Высш. шк., 1985. – 160 с. *Bally Ch.* Traité de la stylistique française / Ch. Bally. – Vol.1. – Ed. 2. – Paris: Librairie C. Klincksiek, 1921. – 349 p. *Bürger H.* Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen / H. Bürger. – Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2003. – 224 S. *Cowie A.P.* Phraseology: Theory, analysis, and applications / A.P. Cowie. – Oxford: Clarendon Press, 1998. – 272 p. *Dumitrascu A.M.* Patterns of Idiomaticity in English, Italian and Romanian / A.M. Dumitrascu // *Journal of Language and Linguistic Studies*. – Vol.3. – № 1. – 2007. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.jlls.org/index.php/jlls/article/view/34/36>. *Fleischer W.* Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache / W. Fleischer. – Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1997. – 300 S. *Gläser R.* The Stylistic Potential of Phraseological Units in the Light of Genre Analysis / R.Gläser // *Cowie A.P. Phraseology: Theory, analysis, and applications*. – Oxford: Clarendon Press, 1998. – P. 124 – 144. *Gross G.* Les expressions figées en français. Noms composés et autres locutions / G. Gross. – Paris: Edition Ophrys, 1996. – 161 p. *Guiraud P.* Les locutions françaises / P. Guiraud. – Paris: PUF, 1961. – 238p. *Mel'čuk I.* Phraséologie dans la langue et dans le dictionnaire / I.Mel'čuk // *Repères & Applications XXIV Journées Pédagogiques sur l'Enseignement du Français en Espagne, Barcelone, 3-5 septembre 2007*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://olst.ling.umontreal.ca/pdf/melcukphraseme2008.pdf>. *Mladin C.- I.* Phraséologismes chiffrés/numériques. Inventaire, sens, équivalences intra- et interlinguales (français-roumain) / C.- I. Mladin // *Annales universitatis apulensis. Series Philologica*. – Alba Iulia: Universitatea «1 Decembrie 1918», 2004. – № 5. – Т. 2. – P. 161 – 169. *Pecman M.* L'enjeu de la classification en phraséologie / M. Pecman // *Actes du congrès EUROPHRAS 2004*. – Société européenne de phraséologie, Université de Bâle, 26-29 août 2004. – Baltmannsweiler: Schneider Hohengehren Verlag, – P. 127-146. *Rey A.* Le lexique: images et modèles. Du dictionnaire à la lexicologie / A. Rey. – Paris: A.Colin, 1977. – 307 p. *Savin P.* Phraseology as an autonomous linguistic discipline. Current state of the topic in Romanian linguistics / P. Savin // *LIBRI. Linguistic and Literary Broad Research and Innovation*. – Volume 1. – Issue 1, 2010. – P. 60 – 73.

УДК 811.111'42

АНАСТАСЬЄВА О.А.

(Харківський національний технічний університет сільського господарства
ім. П.Василенка)

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ АНГЛОМОВНОГО АФОРИЗМУ

У статті розглянуто питання визначення конституціональних рис англомовного афоризму. Проведено порівняльний аналіз визначень афоризму в словниках та наукових працях. Сформульовано визначення афоризму з урахуванням його морфологічних і функціональних ознак.

Ключові слова: визначення англомовного афоризму, конституціональні риси афоризму, морфологічні і функціональні ознаки.

Анастасьєва О.А. Проблема определения англоязычного афоризма. В статье рассматривается проблема определения конституциональных черт англоязычного афоризма. Проведен сравнительный анализ определений афоризма в словарях и научных исследованиях. Сформулировано определение афоризма с учетом его морфологических и функциональных признаков.

Ключевые слова: определение англоязычного афоризма, конституциональные черты афоризма, морфологические и функциональные признаки.

Anastasieva O.A. The problem of definition of English aphorism. The paper deals with the problem of determination of constitutive features of English aphorisms. Comparative analysis of aphorism definitions in dictionaries and scientific papers has been carried out. The definition of aphorism taking into consideration its morphological and functional features has been given.

Key words: definition of English aphorism, constitutive features of aphorism, morphological and functional features.

Об'єктом цього дослідження є англомовний афоризм, а **предметом** – його морфологічні та функціональні ознаки, які є важливими для визначення афоризму. Саме у формулюванні визначення афоризму полягає **мета** дослідження. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі **завдання**: провести порівняльний аналіз визначень афоризму в вітчизняних та закордонних словниках та наукових працях, визначити значущі конституційні ознаки англомовного афоризму.

Слово "афоризм" уперше з'явилося в праці давньогрецького вченого Гіппократа, який жив у V-IV ст. до н.е., як назва його трактату про мистецтво лікування. Дослідження